

УДК 347.723(477)

Ю.Ю. Симолян

АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА КОМАНДИТНОГО ТОВАРИСТВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Інтерес до даної теми виявляється в тому, що правовий статус господарських товариств регулюється у вітчизняному законодавстві багатьма галузями: цивільним правом (укладання засновницьких документів і статутів); господарським і підприємницьким правом (основна нормативна база даного інституту); кримінальним і адміністративним правом (відповідальність учасників, засновників і посадових осіб товариства); господарсько-процесуальним правом (порядок переходу внеску членів товариства у власність інших учасників) і іншими галузями права.

Визначення правового становища командитного товариства є актуальною темою, оскільки діяльність даних товариств отримала свій розвиток зовсім недавно і є ще молодою. Тим більше що на сьогодні це форма організації середнього і малого бізнесу в Україні, який стрімко розвивається. Незначна кількість командитних товариств щодо інших видів господарських товариств дає підстави для детальнішого вивчення даної теми.

Всі види господарських товариств можна розділити на об'єднання осіб і об'єднання капіталів. До об'єднань осіб належать повні й командитні товариства, до об'єднання капіталів – акціонерні, товариства з обмеженою відповідальністю і додатковою відповідальністю [6, с. 62].

Правове становище господарських товариств в Україні визначене багатьма нормативними актами. У ст. 72 Господарського кодексу України (далі – ГК) визначається, що господарські товариства – це підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами і/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою отримання прибутку. Стаття 80 ГК України визначає командитне товариство як господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність всім своїм майном, на яке, згідно із законом, може бути звернене стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми внесками (вкладники) [4]. Цивільний кодекс України визначає правовий статус і регулює відносини в командитному товаристві статтями 133-139. Правовий статус командитного товариства визначається статтями 67-74 Закону «Про господарські товариства» від 19.09.19991 р. (що стосується повного товариства) з урахуванням особливостей, передбачених у спеціальних статтях (ст.ст. 78-83) Закону, безпосередньо присвячених командитному товариству [7].

Метою даної роботи є дослідження положень українського законодавства, що закріплюють правове становище командитних товариств, визначення доцільності використання даної організаційно-правової форми, розробка пропо-

зицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства України.

Таким чином, можна визначити характерні риси командитного товариства, його правовий статус, відмітні особливості.

Командитне товариство можна кваліфікувати як товариство змішаного типу, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном (повні учасники), є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується внеском у майно товариства (вкладники або командитисти).

Командитне товариство (*commandant* – фр., командувати, розпоряджатися, панувати; *commendere* – лат., доручати) інакше в дореволюційний час і в перші роки радянської влади в літературі називали «товариством на вірі» [5, с. 41]. Така назва виходить з відмітних ознак даного виду товариства:

а) ведення справ повними учасниками здійснюється із загальної згоди і при повній довірі всіх повних учасників командитного товариства (діє принцип – один за всіх і всі за одного);

б) характеру відповідальності його повних учасників;

в) наявності у складі його учасників двох груп з різним правовим статусом.

Найбільш характерною відмітною особливістю командитного товариства є встановлення додаткової, солідарної, по суті, необмеженої відповідальності повних учасників товариства всім своїм майном [10, с. 64]. Така відповідальність у командитному товаристві означає, що кожен повний учасник відповідає за зобов'язаннями товариства всім своїм майном незалежно від його частки в товаристві й від частки інших повних учасників.

Особливістю цього виду господарського товариства, як визначалося вище, є наявність у його складі двох видів учасників товариства:

– повні учасники, правове становище яких згідно з правовим становищем учасників повного товариства: вони несуть субсидіарну майнову відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, на яке може бути звернене стягнення, управляють справами товариства, зобов'язані брати майнову і персональну участь у товаристві;

– вкладники, які, на відміну від повних учасників, після сплати ними своїх внесків не несуть додаткової відповідальності за зобов'язаннями товариства своїм майном, не беруть участі в управлінні справами товариства, але зобов'язані брати майнову участь у товаристві в розділі прибутку товариства відповідно до розмірів своїх часток (внесків); мають право вимагати першочергового (перед повними учасниками) повернення внеску в разі ліквідації товариства [10, с. 67-68].

Для учасників командитного товариства Цивільним кодексом визначені деякі обмеження [8]. Так, особа може бути повним учасником тільки в одному командитному товаристві; повний учасник командитного товариства не може бути учасником повного товариства; повний учасник командитного товариства не може бути вкладником цього самого товариства. Таким чином, у статті

поміщаються імперативні норми відносно прав повного учасника брати участь в іншому командитному або повному товаристві як повний учасник, а також виступати як вкладник у командитному товаристві, де він є повним учасником. Ці заборони мають природний характер, виходячи із самого змісту командитного і повного товариства. У зв'язку з тим, що підприємницька діяльність повних учасників командитного товариства є діяльністю самого товариства, введення цієї заборони допомагає усунути ситуацію подвійної оцінки діяльності повних учасників, а також запобігти виникненню додаткових ризиків.

Крім того, законодавець встановив обмеження щодо участі вкладників в управлінні діяльністю товариства: вони не мають права брати участь в управлінні і їм заборонено заперечувати проти дій повних учасників щодо управління діяльністю товариства [8].

Особливе становище повних учасників позначається і в найменуванні товариства, яке не повинне відображати імена вкладників [3, с. 181].

При вивченні даного питання, що стосується командитних товариств в Україні, слід сказати, що такі товариства не часто зустрічаються на практиці. Вся річ у тій самій відповідальності, яка визначена для повних учасників командитного товариства: все ж таки свідомість, що ти відповідаєш всім своїм майном, служить застереженням [2, с. 36]. Хоча, на наш погляд, це товариство стоїть на вищому ступені розвитку, оскільки в ньому присутні всі необхідні риси, в яких можна побачити підйом даного об'єднання осіб на нову етичну висоту і його етичну перевагу над іншими видами товариств. А саме: повні учасники без додаткового ризику набувають можливості збільшити свій початковий капітал за рахунок внесків вкладників товариства, виключаючи тим самим необхідність залучення цього капіталу, з одного боку (шляхом укладення договорів позики, отримання кредиту й ін.). З іншого боку, у вкладників виникає можливість отримання прибутку від підприємницької діяльності товариства на досить вигідних умовах: без участі в управлінні його справами і ризиком втрати тільки свого внеску в товариство [9, с. 112].

Чинне законодавство України включає загальні положення про командитні товариства як виду господарських товариств. Необхідно сказати, що за своєю правовою природою командитне товариство має багато загальних рис з повним товариством, тому законодавчо встановлено, що до командитного товариства застосовуються норми Господарського і Цивільного кодексів, а також норми Закону «Про господарські товариства», регулюючі правове становище повного товариства.

Таким чином, підводячи підсумки, можна сказати, що в сучасній науковій юридичній літературі правове становище командитного товариства не досліджене. Окремі правові питання організації і діяльності цих суб'єктів господарювання розглядаються дуже вузько й односторонньо і згадуються хіба що під час характеристики видів юридичних осіб. Немає і значних вітчизняних економіко-правових досліджень ефективності командитних товариств. І рідко які учені-юристи, вивчаючи діяльність командитних товариств, висловлюють пропозиції з реформування законодавства в даній сфері [1, с. 3].

Крім того, слід зазначити, що Закон «Про господарські товариства», якому вже понад 10 років, не здатний відповісти на всі запитання, які виникають у процесі діяльності командитних товариств.

Крім того, практика показує, що притягнення учасників командитного товариства до додаткової субсидіарної відповідальності не завжди можливо, оскільки:

1) не контролюється фінансовий стан учасників командитного товариства, наявність у них ліквідного майна як на момент створення товариства, так і надалі; тому до моменту притягання до відповідальності в учасника просто може не бути майна для сплати боргів товариства;

2) існує можливість заховання особистого майна за наявності загрози притягання до додаткової відповідальності шляхом здійснення операцій з розпорядження майном, передачі майна на зберігання іншим особам, реорганізації або ліквідації юридичної особи – учасника командитного товариства.

При вивченні законодавства у сфері діяльності командитних товариств можна дійти висновку про недоцільність використання даної організаційно-правової форми. Дане затвердження ґрунтується на тому, що законодавство не приділяє належної уваги командитному товариству, а розглядає його більше як різновид повного товариства. Все це говорить про необхідність наявності спеціальних норм, регулюючих створення і діяльність командитних товариств, а не розглядати їх в аспекті норм, регулюючих діяльність повних товариств.

Література

1. Вінник О. Характерні риси господарських організацій // Підприємництво, господарство і право. – 1998. – № 2. – С. 3-8.
2. Господарське законодавство України: практика і перспективи розвитку в контексті європейського вибору: Зб. наук. пр. – Д.: Південь – Схід, 2005. – 104 с.
3. Господарське право: Посібник // В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін і ін.; Під заг. ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 311 с.
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 80.
5. Кашанина Т.В. Корпоративне право. – М.: Норма – Інфра, 1999. – 168 с.
6. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України // Кол. авт.: Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 143 с.
7. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 г. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 682.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 г. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 133.
9. Цивільний кодекс України: Коментар. – 2-е вид. / Під заг. ред. Є.О. Харитонова. – Х.: Одиссей, 2004. – Т. 1. – С. 189-200.
10. Щербина В.С. Господарське право України. – К.: Атіка, 1999. – 107 с.